

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Українська філософська думка в контексті європейської історії філософії»

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Освітня програма	Філософія
Тривалість викладання	3-й семестр (5 та 6 чверті)
Заняття:	2025-2026 н.р.
Мова викладання	українська
Кафедра, що викладає	Філософії і педагогіки

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=7090>

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти, ауд. 1/116, онлайн-консультації на платформі MS TEAMS

<https://teams.microsoft.com/l/meetup-join/19%3aa41p8USUhtiWmBrctWf1Jl550avrOvvhZ2Hvrl4FAW01%40thread.tacv2/1727947360478?context=%7b%22Tid%22%3a%226cbb82a7-8f8b-4e21-8922-e8dd1f03e636%22%2c%22Oid%22%3a%2252d88d66-719d-4b31-b513-f39df2aa7918%22%7d>

Інформація про викладача:

	Халапсіс Олексій Владиславович (лекції та практичні)	Професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії і педагогіки
	Персональна сторінка	https://filosof.nmu.org.ua/ua/staffua/Halapsis.php
	Email:	khalapsis.ol.v@nmu.one

1. Анотація до курсу

Українська філософська думка в контексті європейської історії філософії – навчальна дисципліна циклу дисциплін для підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю В10 – Філософія, обов'язкового блоку Освітньої програми «Філософія». Змістом пропонованого курсу є дослідження історико-філософського процесу на території України. Розглядаються питання, пов'язані зі специфікою української філософії, її зародженням і розвитком. Розглядаються такі етапи як княжий період, період Відродження (гуманізм і Реформація), період козаччини (бароко), період розвитку української філософії, пов'язаний із просвітництвом і романтизмом. Розглядається діяльність Острозького культурного центру, православних братств, Києво-Могилянської академії. Розглядається стан української філософії в умовах радянської влади і в умовах діаспори.

2. Мета за завдання навчальної дисципліни

Мета навчити аспіранта бачити історію української філософії як складову світової філософії, розуміти її особливості в порівнянні з філософією інших народів, а відтак розуміти особливості сучасного філософського процесу в Україні.

Завдання курсу:

Дати уявлення про методологічні підходи для дослідження історії української філософії, ознайомити з її специфікою, проблематикою, основними етапами її розвитку, допомогти побачити її в контексті європейської філософії

3. Результати навчання:

- Розуміти українську філософію як частину європейського історико-філософського процесу.
- Бачити особливості української філософії в порівнянні з особливостями загально-європейської філософії.
- Розуміти відмінності в методологічних підходах до вивчення й осмислення історії української філософії на відміну від історії філософії інших європейських народів.
- Використовувати знання з історії української філософії для аналізу світогляду українського суспільства.
- Бачити подібності і відмінності між світоглядом українського суспільства і світоглядом інших європейських народів для кращої орієнтації в соціальних процесах і тенденціях суспільного розвитку.

4. Методи навчання

Обговорення – здобувачі активно діляться набутим досвідом та домінують питання відкритого типу.

Лекція-візуалізація – здобувачі мають нагоду засвоювати інформацію зоровим шляхом (слайди, відео), яка полегшує процес надто абстрактного мислення.

Інтерактивна лекція – за допомогою як звичайних вербальних (словесних), так і технічних засобів навчання відбувається у спеціально обладнаних аудиторіях, передбачає активний діалог з аудиторією. Дозволяє поєднати керуючу роль викладача з високою активністю слухачів на основі використання сучасних інтерактивних технологій. Викладання програмного матеріалу здійснюється шляхом активізації знань слухачів як ретроспективних, що побудовані на базі міжпредметних зв'язків, так і новостворених, які слухач отримує під час лекції за допомогою викладача та самостійного мислення.

Семінар-дискусія – при достатньому рівні підготовки здобувачів, може використовуватися такий метод, адже він допомагає уникнути «монологічності» викладання і при якому авторитет викладача замінюється на допитливість та ініціативу самих здобувачів, що мотивує продовжувати поглиблювати знання.

Проблемна лекція – в ході такої лекції позиція слухачів змінюється з «пасивного» засвоєння на «активне» дослідження. Перевага такого методу у тому, що він «знімає» авторитаризм (та «авторитет») і є природньо-філософським, тобто, прямо протилежним формам якогось ідеологічного засвоєння, адже слухачі орієнтуються не на імена відомих філософів, а саме на ті проблеми, які вони вирішували. Метод позитивно відображається на розподілі балів при подальшому проведенні семінарів, адже здобувачам стає очевидним хто з них і наскільки проявляв активність, а відтак, хто – скільки заслуговує балів.

5. Структура курсу

6. *За видами навчальних занять при вивченні дисципліни є лекції та практичні заняття:*

Назви змістових модулів і тем	Чверть
Змістовий модуль 1	
1. 1. Історія філософії як процес розвитку філософського знання.	5 чв.
1.1. Методологічні підходи до вивчення Історії філософії.	
1.2. Особливості європейської філософії.	
1.3. Періодизація європейської філософії.	
2. Предмет історії української філософії.	5 чв.
1.1. Методологія дослідження української філософії (Д. Чижевський та В. С. Горський)	
2.2. Висновки з розгляду позицій розглянутих дослідників.	
2.3. Етапи розвитку української філософської думки.	
3. Філософська думка доби Середньовіччя.	5 чв.
3.1. Особливості світоглядних уявлень доби Середньовіччя. Вплив християнства на формування філософської думки.	
3.2. Філософські погляди Феодосія Печерського.	
3.3. Філософські погляди Іларіона Київського.	
4. Розвиток ідей гуманізму та ідей Реформації в Україні.	5 чв.
4.1. Сутність ренесансного гуманізму та його особливості в умовах України. Погляди Юрія Дрогобича, Павла Русина та Лукаша з Нового Міста. Погляди Станіслава Оріховського.	
4.2. Роль Острозького культурно-освітнього центру в розвитку української думки.	
4.3. Вплив ідей Реформації на розвиток філософської думки України. Погляди Івана Вишенського.	
4.4. Філософська думка в братських школах. Вчений гурток Києво-Печерської лаврської друкарні.	
5. Ідеї мислителів Києво-Могилянської академії.	5 чв.

5.1. Загальна характеристика культури бароко.	
5.2. Професори К.-М. академії та їхні ідеї.	
5.3. Значення Києво-Могилянської академії в розвитку та поширенні духовної культури, її вплив на культуру східних та південних слов'ян.	
6. Філософія Григорія Сковороди.	5 чв.
6.1. Постать Г. С. Сковороди.	
6.2. Вчення про дві натури і три світи	
6.3. Вчення про споріднену працю.	
6.4. Громадянська позиція Г.С. Сковороди.	
Змістовий модуль 2.	
7. Ідеї Просвітництва і романтизму в Європі. Ідеї українського Просвітництва і романтизму.	6 чв.
7.1. Історичні обставини розвитку української філософської думки в добу Просвітництва і романтизму.	
7.2. Представники Просвітництва в українській філософії.	
7.3. Представники романтизму в українській філософії.	
7.4. Містика (масони).	
8. Київська релігійно-філософська школа.	6 чв.
8.1. Загальні уявлення про Київську релігійно-філософську школу.	
8.2. Представники Київської релігійно-філософської школи (І. М. Сковорода, П.С. Авсєнєв, Й. Г. Міхєвич, О. М. Новицький, С. С. Гогоцький, П. Д. Юркевич).	
9. Початок розробки української національної ідеї.	6 чв.
9.1. Поняття національної ідеї.	
9.2. Піонери розробки української національної ідеї (М. О. Максимович, М.І. Костомаров, П. О. Куліш, Т. Г. Шевченко)	
9.3. Ідеї Кирило-Мефодіївського братства.	
10. Філософські та соціологічні погляди «громадівців».	6 чв.
10.1. Історичні обставини діяльності «громадівців» і представників «молодої України».	
10.2. Філософські погляди О. О. Потебні та М. П. Драгоманова.	
10.3. Історичні обставини діяльності представників «молодої України».	
10.4. Філософські погляди П. А. Зінківського та І. Я. Франка.	
11. Академічна філософія в Україні кінця ХІХ – початку ХХ ст.	6 чв.
11.1. Основні аспекти критики філософії Гегеля.	
11.2. Представники позитивістського напрямку.	
11.3. Представники неокантіанства та релігійної філософії.	
12. Філософські ідеї в творчості діячів української культури ХХ ст.	6 чв.
12.1. Історична обстановка в Україні початку ХХ ст. Філософські погляди Б.Кістяківського, В.Вернадського, М. Грушевського, В.Винниченка.	
12.2. Філософія у Радянській Україні.	

12. 3. Філософська та соціально-політична думка в українській діаспорі.	
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ	Чверть
1. Історія філософії як процес. Методологічні підходи до вивчення історії філософії.	5 чв.
2. Предмет історії української філософії. Методологічні підходи до вивчення історії української філософії.	5 чв.
3. Філософська думка доби Середньовіччя. Особливості української філософської думки доби Середньовіччя.	5 чв.
4. Розвиток ідей гуманізму та ідей Реформації в Європі й зокрема в Україні.	5 чв.
5. Європейська культура бароко. Ідеї мислителів Києво-Могилянської академії.	5 чв.
6. Філософія Григорія Сковороди.	6 чв.
7. Ідеї Просвітництва і романтизму в Європі. Ідеї українського просвітництва і романтизму.	6 чв.
8. Київська релігійно-філософська школа.	6 чв.
9. Початок розробки української національної ідеї.	6 чв.
10. Філософські та соціологічні погляди «громадівців».	6 чв.
11. Академічна філософія в Україні кінця XIX – початку XX ст.	6 чв.
12. Філософські ідеї в творчості діячів української культури XX ст.	6 чв.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова	Інституційна
90...100	відмінно / Excellent
74...89	добре / Good
60...73	задовільно / Satisfactory
0...59	незадовільно / Fail

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати підсумкову оцінку з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного тестування та самостійної роботи складатиме не менше 60 балів. Нижча оцінка вважається академічною заборгованістю, що підлягає ліквідації відповідно до Положення про організацію освітнього процесу НТУ «ДП».

Якщо здобувач вищої освіти набрав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку), то він складає залік / екзамен. Залік відбувається у формі письмової залікової роботи на основі пройденого матеріалу. Екзамен складається з тестових завдань на основі пройденого матеріалу за рік навчання.

Теоретична частина	Практична частина	Бонус	Разом
--------------------	-------------------	-------	-------

0	100	0	100
---	-----	---	-----

Практична частина оцінюється за результатами здачі контрольної тестової роботи, яка містить 40 запитань.

Кожний тест має один правильний варіант відповіді. Правильна відповідь на запитання тесту оцінюється у 1 бал.

З метою запобігти упередженню у оцінюванні, кількість відкритих питань зведено до мінімуму (використовуються лише як допоміжний захід при технічних проблемах проходження тесту, або як полегшена форма оцінювання відповідно до Наказу).

Максимальна кількість балів за ККР: 100

6.3. Поточна успішність складається з успішності виконання завдань за кожною темою, що виконуються під час практичних занять або на платформі Moodle, кожне завдання максимально оцінюється у 100 балів. Отримані бали за практичні заняття додаються, вираховується середній загальний бал і він є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

6.4. За дисципліною передбачені такі методи поточного оцінювання: тестування та усні коментарі викладача за його результатами, настанови викладача в процесі виконання завдань самостійної роботи, обговорення та взаємооцінювання студентами виконаних індивідуальних завдань.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті “Дніпровська політехніка”». http://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/System_of_prevention_and_detection_of_plagiarism.pdf.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту. Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4 Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може опротестувати виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.5. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, академічна мобільність, які необхідно підтверджувати документами. Про викладача або особисто, або через старосту. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням з керівником курсу.

7.6. Бонуси.

Студенти, які регулярно відвідували заняття (мають не більше двох пропусків без поважних причин), отримують додатково 2 бали до результатів оцінювання до підсумкової оцінки.

7.7. Участь в анкетуванні.

Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувача вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (Microsoft Forms Office 365), які буде розіслано на ваші університетські поштові скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати ваші пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни.

8. Рекомендовані джерела інформації

Базові:

- 1 Гудзенко О.Г. (2020). Шлях духовного становлення у філософсько-релігійних поглядах представників українського середньовіччя і ранньомодерної доби в контексті вчення про теозис. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (62), 117-127. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2020-62-13>
- 2 Донцов Д. Націоналізм. Київ : ФОП Стебляк О. М., 2015. 256 с.
- 3 Єрмоленко, А. (2021). Сократичний діалог у поетично-практичній філософії Лесі Українки. *Філософська думка*, 2, 20–36. <https://doi.org/10.15407/fd2021.02.020>
- 4 Йосипенко С. Історія філософії та проблема внутрішньої тягlosti національної філософії. *Ukraina Moderna*. 2023. Vol. 26, pp. 31-49. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/17848>
- 5 Йолон П. «Київська філософська школа» як явище. *Філософська думка*. 2015. № 3. С. 77-89.

- 6 Кралюк П. М. Історія філософії України : підручник. К. : КНТ, 2015. 652 с.
- 7 Муранова Н. П., Волярська О. С., Літвінук Л. Й. Ідеї філософії Просвітництва в українському освітньому контексті : монографія. К. : ТОВ НВФ Славути-Дельфін, 2020. 154 с.
- 8 Піщанська В. М. Висвітлення теми українського бароко в дослідженнях європейських науковців другої половини ХХ – початку ХХІ століть. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2023. № 1. С. 147–151.
- 9 Проголошення незалежності Української Народної Республіки: досвід для сучасного державотворення : матеріали Всеукр. заоч. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю IV Універсалу Укр. Центр. Ради (29 берез. 2018 р.) / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України. Київ : НАДУ, 2018. 79 с.

Додаткові:

- 1 Єрмоленко, А. (2021). Філософія як чинник духовної незалежності України. *Філософська думка*, (3), 47–63.
<https://doi.org/10.15407/fd2021.03.04>
- 2 Халапсіс О.В. Метафізика як перша філософія. *Соціально-гуманітарні дисципліни як теоретичний конститутивний складник у процесі підготовки сучасного фахівця: Колективна монографія* / За ред. проф. О.В. Халапсіса. Дніпро: Інновація, 2021. С. 5-16.
- 3 Халапсіс О.В. Філософія : підручник. Дніпро : ДДУВС, 2023. 196 с.
- 4 Хамітов Н.В., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: Проблема людини. Київ: ЦУЛ, 2020. 393 с.
- 5 Українська національна ідея: генеза, сутність та реалізація : матер. Всеукр. конфер. з міжнар. уч. (м. Острог, 28 черв. 2022 р.) / редкол.: І. Пасічник, Д. Шевчук, В. Жуковський та ін. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2022. 142 с.
- 6 Halapsis A. V. Legal Roots of Christian Anthropology. *Anthropological measurements of philosophical research*. 2021. Vol. 20. P. 113-124.
<https://doi.org/10.15802/ampr.v0i20.249592>
- 7 Hordiichuk O., Halapsis A., Kozlovets M. How the Information Warfare Turns into Full-Scale Military Aggression: The Experience of Ukraine. *Przegląd Strategiczny*. 2023. Vol. 16. – P. 345–362.
<https://doi.org/10.14746/ps.2023.1.25>